

KS. KRZYSZTOF JEŻYNA

SAKRAMENT POKUTY ŹRÓDŁEM NOWEJ EWANGELIZACJI

Tak jak sakramenty inicjacji chrześcijańskiej (chrzest, bierzmowanie, Eucharystia), tak też sakramenty uzdrowienia (pokuta, namaszczenie chorych) są źródłem nowej ewangelizacji. Istotnym zadaniem Kościoła jest głoszenie i sprawowanie pojednania, ponieważ z woli Chrystusa został on ustanowiony jako znak i narzędzie zbawienia i pojednania¹. Kościół hierarchiczny otrzymał moc pełnienia „posługi jednania”, zaś całej wspólnocie wierzących zostało powierzone „słowo jednania”, by każdy dawał świadectwo o pojednaniu. Chociaż „każdy z Sakramentów, poza właściwą sobie łaską, jest również znakiem pokuty i pojednania”², to jednak najważniejszym sakramentem na tej drodze pozostaje sakrament pokuty. Sakrament pokuty jawi się jak źródło nowej ewangelizacji zarówno poprzez głoszenie orędzia pojednania, jak i poprzez sprawowanie posługi jednania.

Obecnie należy wskazywać na eklezjalny charakter pojednania, bowiem cały Kościół jako wspólnota wierzących uczestniczy w procesie nawrócenia i w sakramencie pokuty. Pojednanie, jako sakramentalny akt kościelny, wyraża się dwojako: jako akt nadprzyrodzonej solidarności Mistycznego Ciała oraz jako działanie zbawcze hierarchicznej struktury Kościoła poprzez posługę

Ks. dr hab. KRZYSZTOF JEŻYNA, prof. KUL – dyrektor Instytutu Teologii Moralnej KUL; kierownik Katedry Teologii Moralnej Szczegółowej KUL; adres do korespondencji: ul. Ogrodowa 14; 20-075 Lublin; e-mail: krzycho@kul.lublin.pl

¹ Por. J. N a g ó r n y. *Sakrament pokuty w kontekście miłosierdzia*. W: Komisja Episkopatu Polski Duszpasterstwa Ogólnego. *Wierzę w Boga. Program duszpasterski na rok 1998/1999*. Red. E. Szczotok, A. Liskowacka. Katowice 1998 s. 219-220; W. B o ł o z. *Eklezjalny charakter sakramentu pojednania*. HD 60:1991 nr 4(222) s. 68.

szafarzy³ Kościół nieustannie modli się za swych grzesznych braci, głosi dobrą nowinę o miłosierdziu Boga i gotowy jest przyjąć powracających do wspólnoty grzeszników. Ponadto w sakramencie pokuty uczestniczy cały Kościół, choć bezpośrednio sprawuje go kapłan, bowiem w sakramencie pokuty uczestniczy i współpracuje kapłaństwo powszechne wiernych z kapłaństwem hierarchicznym⁴

Pojednanie z Bogiem i Kościołem, pomimo intensywnej pomocy wspólnoty i posługi sakramentalnej szafarza, wymaga aktywnego udziału i współpracy penitenta⁵ Albowiem pełne pojednanie z Bogiem i braćmi wymaga osobistego nawrócenia, które owocuje żalem za grzechy, wyznaniem ich i zadośćuczynieniem.

I. KOŚCIÓŁ GŁOSI ORĘDZIE POJEDNANIA

Kościół dokonuje dzieła pojednania, kiedy głosi orędzie pojednania, a jednocześnie ukazuje człowiekowi drogi i ofiaruje mu środki do niego. Te drogi to nawrócenie serca i zwycięstwo nad grzechem egoizmu, a środkami są: wierne i pełne miłości Słuchanie słowa Bożego, modlitwa osobista i wspólnotowa, a przede wszystkim sakramenty, wśród których na pierwszy plan wysuwa się Sakrament Pojednania i Pokuty.

Podstawowym zadaniem Kościoła jest głoszenie i sprawowanie pojednania, ponieważ z woli Chrystusa został ustanowiony jako znak i narzędzie zbawienia i pojednania. Kościół hierarchiczny otrzymał moc pełnienia „posługi jednania”, zaś całej wspólnoty wierzących zostało powierzone „słowo jednania”, albowiem każdy może dawać świadectwo o pojednaniu⁶ Można powiedzieć, że każde pojednanie z Bogiem dokonuje się w bezpośrednim lub pośrednim, świadomym lub nieświadomym odniesieniu do Kościoła. Obecnie ludzie, zagrożeni utratą poczucia grzechu, odczuwają potrzebę słuchania na

³ Por. J. O r z e s z y n a. *Spółeczno-eklezyjalny wymiar sakramentu pokuty*. Kraków 1996 s. 166.

⁴ Por. Cz. K r a k o w i a k. *Zgromadzenie liturgiczne jako podmiot celebracji*. RBL 42:1989 nr 3 s. 171-172.

⁵ Por. A. M a r c o l. *Pokuta i sakrament pokuty*. Opole 1992 s. 57-93.

⁶ „Kościół nie byłby sobą i nie spełniłby swej niezbywalnej funkcji, gdyby nie głosił jasno i z mocą, w czas i nie w czas, «słowa jednania» i nie ofiarowywał światu daru jednania” (RP 23). Por. KK 8.

nowo prawdy o ludzkiej grzeszności, ale zagrożeni lękiem i rozpaczą potrzebują nadziei płynącej z orędzia miłości niosącego pojednanie⁷

Trzeba jednak zaznaczyć, że pojednanie nie jest wyłącznie dziełem człowieka czy społeczności, ale zawsze dokonuje je Bóg przez Jezusa Chrystusa w Duchu Świętym. Stąd trzeba najpierw rozważyć wymiar historiozbowczy pojednania, a dopiero potem ukazać jego aspekt osobisty i społeczny, tak skądinąd istotny dla odnowy Kościoła.

Sakrament pokuty pełni szczególną rolę w kontynuowaniu historii zbawienia w Kościele. Dzieło zbawienia podejmuje Kościół mocą i w imieniu Jezusa Chrystusa, a właściwie sam Chrystus urzeczywistnia dzieło zbawcze w Kościele i poprzez Kościół⁸ Chrystus zobowiązał swoich uczniów do kontynuowania wielkiego dzieła pojednania ludzi z Bogiem, dlatego Kościół nie byłby sobą, gdyby nie głosił i nie sprawował pojednania. Krzewiąc pokutę i pojednanie Kościół ma do dyspozycji szczególnie dwa środki: katechezę i sakramenty⁹ Dlatego posługa ewangelizacyjna i katechetyczna zmierza do głoszenia orędzia pojednania, orędzia o Bogu Trójjedynym, który pragnie na powrót wspólnoty z człowiekiem grzesznym. Odpowiedzią adekwatną na to orędzie jest postawa nawrócenia.

Dzieło pojednania ma wyraźnie trynitarny charakter, bowiem w ekonomii zbawczej, w dziele stworzenia, objawienia i odkupienia współdziałają Trzy Osoby Boskie¹⁰ Ponieważ „grzech jest przeciwny świętości Boga. Ażeby zgładzić grzech, musi zostać zaangażowana sama świętość Boga, sama pełnia miłości”¹¹ W Bożym planie miłości inicjatywa zbawienia pochodzi od Boga, Ojca miłosierdzia, dokonuje się poprzez ofiarną miłość Chrystusa, która dostępna jest człowiekowi w Duchu Świętym¹² Jednak dzieło pojednania wymaga kolejności niejako odwrotnej: Duch Święty zaświadcza o miłości

⁷ Por. RP 22. A. Szafrński utratę poczucia grzechu wiąże z laicyzacją grzechu i przeniesieniem winy moralnej w pozareligijne i pozaetyczne dziedziny życia. Por. *Eucharystia podstawą pojednania*. W: *Eucharystia – miłość i dziękczynienie*. Red. W Słomka. Homo meditans t. 9. Lublin 1992 s. 97-100.

⁸ Por. B o ł o z. *Eklesjalny charakter sakramentu pojednania* s. 68.

⁹ Por. RP 24.

¹⁰ Por. O r z e s z y n a. *Spółeczno-eklesjalny wymiar sakramentu pokuty* s. 130.

¹¹ J a n P a w e ł II. Hom. *Pokuta jest warunkiem prawdziwej radości*. OsRomP 12:1991 nr 2-3(130) s. 40.

¹² Por. Komisja Teologiczno-Historyczna Wielkiego Jubileuszu Roku 2000. *Bóg, Ojciec miłosierdzia. Oficjalny dokument Papieskiego Komitetu Obchodów Wielkiego Jubileuszu Roku 2000*. Katowice 1998 s. 21-23.

Boga, wyrażonej w ofierze Chrystusa, dzięki której człowiek może powrócić do jedności z Ojcem. Ów aspekt trynitarny oznacza, że Bóg w Jezusie Chrystusie nie tylko przebacza grzechy nawracającemu się grzesznikowi, ale przywraca mu utraconą jedność z całą Trójcą Świętą. Dlatego pojednanie z Bogiem Trójjedynym przywraca człowiekowi nowe życie, czyli odnawia relacje miłości z Bogiem; źródłem nowego życia staje się dla niego życie Trójcy Świętej.

Bóg bogaty w miłosierdzie podejmuje inicjatywę zbawczą, aby poprzez wcielenie swego Syna „odzyskać” człowieka. Tajemnica Wcielenia świadczy o tym, że Bóg nie tylko mówi do człowieka, ale nade wszystko Bóg szuka człowieka¹³ W tym poszukiwaniu odślania się wyjątkowa miłość Ojca, który pragnie odnowić relację z synem marnotrawnym i przeżywa radość z powodu jego odzyskania¹⁴ Doznane miłosierdzie staje się wezwaniem do pełniejszego nawrócenia i pokuty. Mocą Ducha Świętego pojednany z Ojcem może na nowo upodobnić się do Chrystusa, naśladować Go w synowskiej i braterskiej miłości. Można więc powiedzieć, że pojednanie staje się źródłem nowego życia. Odzyskanie nowego życia zobowiązuje do pełniejszego zawierzenia i przyjaźni z Bogiem, do naśladowania Chrystusa w spełnianiu przykazania miłości oraz do posłuszeństwa i uległości Duchowi Świętemu. Nawrócenie, czyli powrót do nowego życia, jest odzyskaniem nowej świadomości, postaw, postępowania i życia w Chrystusie¹⁵ Jest to jeden z ważniejszych aspektów moralnego wymiaru nowej ewangelizacji.

Głoszenie orędzia pojednania – tak ważne dla moralnej odnowy Kościoła – wymaga ze strony człowieka odpowiedzi wiary, nadziei i miłości oraz wejścia na drogę nawrócenia wiodącą do pojednania. Nawrócenie wymaga udziału i współpracy człowieka z Bogiem, dlatego tak ważna jest postawa otwartości i gotowości odpowiedzi. Nawrócenie – według etosu biblijnego – jest odpowiedzią na uprzednią miłość Boga, jest wyprowadzeniem imperatywów etycznych z indykatywu zbawczego¹⁶ Oznacza to jednak, że w nawró-

¹³ Por. TMA 7. Por. także: R. F i s i c h e l l a. *Rok Święty znakiem wiary, która nie męczy się nigdy szukaniem*. W: J a n P a w e ł II. *Tertio millennio adveniente. Komentarz teologiczno-pastoralny w opracowaniu Rady Prezydium Wielkiego Jubileuszu Roku 2000*. Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne 1995 s. 171.

¹⁴ Zob. DiM 6. Por. także: N a g ó r n y. *Sakrament pokuty w kontekście miłosierdzia* s. 225-233.

¹⁵ Por. W S ł o m k a. *Duchowość sakramentu pokuty i pojednania*. W: *Teologia duchowości katolickiej*. Lublin 1993 s. 179.

¹⁶ J. K u d a s i e w i c z. *Grzech – pojednanie – pokuta w Piśmie świętym*. W: Komisja

ceniu zawarty jest dwojaki wymiar, bowiem „obejmuje zarówno aspekt «negatywny», czyli wyzwolenie od grzechu, jak i aspekt «pozytywny», to znaczy wybór dobra wyrażonego w wartościach etycznych”¹⁷

W sakramencie pokuty nie chodzi jedynie o wyznanie grzechów, ale – od strony pozytywnej – o odnowienie w sobie ducha wiary, nadziei i miłości¹⁸. Skoro każdy grzech jest jakimś naruszeniem wiary i miłości, a pośrednio także nadziei, to postawa nawrócenia, odwrócenia się od grzechów, jest także postawą odnowy w wierze, nadziei i miłości. Nawrócenie jest zawsze pogłębieniem wiary; jest ponownym i głębszym przyłgnięciem do Boga, gdy najgłębszym motywem powrotu do Boga jest miłość. Skoro odpuszczenie grzechów wymaga wyznania wiary w miłość przebaczącą, to centralnym aktem sakramentu pokuty powinien być akt miłości, złączony z wyznaniem wiary i umocnieniem nadziei. Chrystus staje przed nami w sakramencie pojednania niejako w podwójnej roli: jako Zbawiciel, który mocą swojego cierpienia i ofiary krzyżowej odkupił nasze grzechy, ale także jako Sędzia, który jednakże nie osądza nas, lecz nasze grzechy¹⁹

Uczestnictwo człowieka w dziele pojednania wymaga więc nade wszystko wiary w Jezusa Chrystusa i dokonane przez Niego zbawienie. Człowiekowi grzesznemu potrzebna jest wiara w to, że pojednanie jest możliwe i wciąż dostępne w Jezusie Chrystusie. Uznanie z wiarą, że „miłość potężniejsza niż śmierć – potężniejsza niż grzech” jest obecna w świecie, że ma swoje źródło w Bogu, jest warunkiem podjęcia nawrócenia i wejścia na drogę pojednania²⁰

II. KOŚCIÓŁ SPRAWUJE POJEDNANIE

Eklezjalny charakter pojednania wskazuje, że Kościół jako wspólnota wierzących uczestniczy w procesie nawrócenia i w sakramencie pokuty. Po-

Episkopatu Polski Duszpasterstwa Ogólnego. *Ewangelizacja i nawrócenie. Program duszpasterski na rok 1995/1996*. Red. E. Szczotok, A. Liskowacka. Katowice 1995 s. 51.

¹⁷ TMA 50.

¹⁸ Por. N a g ó r n y. *Sakrament pokuty w kontekście miłosierdzia* s. 233-239.

¹⁹ Por. J. N a g ó r n y. *Matżeński rachunek sumienia*. W: Komisja Episkopatu Polski Duszpasterstwa Ogólnego. *Ewangelizacja wspólnoty matżeńskiej i rodzinnej. Program duszpasterski na rok 1993/1994*. Red. E. Szczotok, A. Liskowacka. Katowice 1993 s. 264-265.

²⁰ DiM 7.

jednanie, jako sakramentalny akt kościelny, wyraża się zarówno jako akt nadprzyrodzonej solidarności wspólnoty Mistycznego Ciała, jak też jako działanie zbawcze hierarchicznej struktury Kościoła poprzez posługę szafarza²¹. Dlatego reforma sakramentu pokuty musiała połączyć wymiar indywidualny z wymiarem wspólnotowym, bowiem na tę konieczność wskazuje historiozbawcza perspektywa pokuty i ukazujący się w jej świetle społeczny charakter grzechu.

Kościół, który z woli Chrystusa stał się znakiem i narzędziem zbawienia, został obarczony misją pojednania. Posługę tę wypełniają biskupi i kapłani na mocy władzy działania „in persona Christi”. Natomiast całemu Kościołowi zostało powierzone „słowo pojednania”, czyli zarówno głoszenie orędzia ewangelicznego, jak i dawanie świadectwa o pojednaniu. Według soborowego określenia Kościół jako „sakrament, czyli znak i narzędzie wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego”²², winien wszelkimi siłami dążyć do pełnego pojednania.

W sakramencie pokuty uczestniczy cały Kościół, chociaż bezpośrednio sprawuje go kapłan. W liturgii sakramentu pokuty uczestniczy i współpracuje kapłaństwo powszechne wiernych z kapłaństwem hierarchicznym²³. Podstawą uczestnictwa całego Kościoła w pojednaniu jest solidarność członków Mistycznego Ciała, którzy przez tę współpracę dają wyraz zbawczej solidarności z Chrystusem. Kościół jest solidarny zarówno w cierpieniu spowodowanym przez grzech, jak i w radości płynącej z nawrócenia. Wspólnota czuje się odpowiedzialna za grzech brata i zobowiązuje się do pomocy w nawróceniu, tym bardziej, gdy nawrócenie wymaga pokuty o charakterze społecznym²⁴.

Pojednanie jest dziełem wspólnoty ludu Bożego, która wzywa do pokuty, wstawia się za grzesznikiem, pomaga mu, by uznał grzech i dostąpił miłosierdzia. Kościół przyczynia się do nawrócenia miłością, przykładem i modlitwą²⁵ oraz interwencją Kościoła hierarchicznego – szafarza. Kościół miłuje wszystkich ludzi, pragnie dobra każdego człowieka, pomaga zabezpieczyć dobro i przezwyciężyć zło, z którego niekiedy trudno się wydostać

²¹ Por. O r z e s z y n a. *Społeczno-eklezyjalny wymiar sakramentu pokuty* s. 166.

²² KK 1.

²³ Por. Cz. K r a k o w i a k. *Zgromadzenie liturgiczne jako podmiot celebracji*. RBL 42:1989 nr 3 s. 171-172.

²⁴ Por. B o ł o z. *Eklezyjalny charakter sakramentu pojednania* s. 71.

²⁵ Por. KK 11.

o własnych siłach. Zarówno miłość całej wspólnoty, wyrażająca się w otwartości na swojego grzesznego brata, jak i ciche świadectwo miłości poszczególnych ludzi, odgrywają wyjątkową rolę w dziele pojednania. Szczególnie ważne jest świadectwo miłości wobec grzesznych braci ze strony wspólnot religijnych: parafii, stowarzyszeń i ruchów religijnych oraz wspólnoty rodzinnej²⁶ Zarówno ich otwartość pełna akceptacji i przyjęcia, jak i dynamiczne życie duchowe sprawia, że stają się narzędziem łaski i znakiem bliskości Boga, ułatwiając grzesznikowi powrót do Boga.

Jednak miłość wspólnoty braterskiej powinna być tak wymagająca, aby grzesznik rzeczywiście poznał prawdę o sobie i o swoim grzechu²⁷ Dlatego wypełnianie funkcji prorockiej członków wspólnoty zmierza zarówno do głoszenia orędzia pojednania, jak i udzielania upomnień, aby nawrócenie było pełne. Tej posłudze powinna towarzyszyć modlitwa wstawiennicza, a także gotowość ponoszenia duchowych ofiar za grzeszników. Wspólnota wspomaga grzesznika bądź modlitwą wstawienniczą, by się nawrócił, bądź razem z nim trwa na modlitwie przebłagalnej za grzechy jego i całej wspólnoty. Ta solidarność duchowa nie tylko dodaje otuchy i pociechy, ale także odbudowuje we wspólnocie relacje braterskie. Szczególnym świadectwem miłości jest podjęcie postu, jakiegoś wyrzeczenia czy ofiary w intencji nawracającego się brata. Miłość braterska gotowa do takiego cierpienia stanowi fundament duchowej jedności członków Kościoła.

Wspólnota braterska poprzez posługę upominania, modlitwy i ofiary stwarza warunki dla sakramentalnego pojednania. Uwzględniając wspomniane aspekty pomocy ze strony wspólnoty w dziele pojednania grzesznika, należy wskazać na znaczenie wspólnotowego sprawowania liturgii sakramentu pokuty²⁸ Odnowione obrzędy tego sakramentu pozwalają dowartościować wymiar eklezjalny, zwłaszcza obrzęd pojednania wielu penitentów z indywidualną spowiedzią. W tym kontekście warto podkreślić, że Jan Paweł II przestrzegał przed nadużywaniem absencji wielu penitentów, bez uprzedniej indywidualnej spowiedzi, przypominając, że ma ona charakter nadzwyczajny²⁹

²⁶ Por. S. M o j e k. *Pojednanie w domowym Kościele*. W: *Wezwanie do pojednania w perspektywie Jubileuszu Roku 2000*. Red. J. Nagórny, K. Jeżyna. Lublin 2000 s. 163-177.

²⁷ Por. J. N a g ó r n y. *Przezwyciężyć przeszkody na drogach międzyludzkiego przebaczenia i pojednania*. W: *Wezwanie do pojednania w perspektywie Jubileuszu* s. 149-153.

²⁸ Por. H. S o b e c z k o. *Sprawowanie sakramentu pokuty w odnowionej liturgii Kościoła*. W: *Ewangelizacja i nawrócenie* s. 374-378.

²⁹ Por. MD 4.

Wspomniana postługa pojednania, będąca dziełem całej wspólnoty, wymaga szczególnie obecności i postługi ze strony kapłana. Spowiedź bowiem jest wyznaniem grzechów przed Bogiem przez pośrednictwo Kościoła, który reprezentuje posiadający władzę jurysdykcyjną kapłan³⁰ Obowiązkiem kapłana – w dziele pojednania – jest nauczanie o miłości Boga, osobiste świadectwo miłości dla grzesznika, modlitwa wstawiennicza i postawa ofiary; wszystko to oczywiście ze świadomością współpracy z całą wspólnotą. Szczególnym jednak zadaniem kapłana w dziele pojednania jest udzielenie sakramentalnego rozgrzeszenia. Eklezjalny charakter tego sakramentu sprawia, że leczy on nie tylko nawracającego się grzesznika, ale także leczy i ożywia wspólnotę Kościoła³¹

III. PENITENT W DZIELE POJEDNANIA

Kościół w procesie pojednania pełni postługę ewangelizacyjną, głosi i sprawuje zbawcze dzieło pojednania wzywając do wiary i nawrócenia. Pojednanie z Bogiem i Kościołem, pomimo intensywnej pomocy wspólnoty i postługi sakramentalnej szafarza, wymaga aktywnego udziału i współpracy penitenta. Jest to konieczne z powodu integralności procesu nawrócenia, ale także ze względu na materię konieczną do ważności sprawowanego sakramentu³² Dlatego akty zmierzające do pojednania ze strony Kościoła powinny spotkać się z aktami penitenta. Ze względu na współczesne zagrożenie utratą poczucia grzechu człowiek potrzebuje szczególnej pomocy Ducha Świętego, by w swoim sumieniu uznał grzechy i przyjął Boże przebaczenie. Nawrócenie, przeżywane w Duchu Świętym, ma zaowocować żalem za grzechy, wyznaniem ich i zadośćuczynieniem, które prowadzi do pojednania z Bogiem i wspólnotą Kościoła, a pośrednio ze wszystkimi ludźmi.

Jednym z podstawowych zadań Kościoła jest takie budzenie ducha pokuty, by nawrócenie prowadziło do pojednania z Bogiem, odnowy osobistego życia i odzyskania jedności z ludźmi. To jednak wymaga poznania siebie w kontekście własnej grzeszności, dlatego „postługa jednania Kościoła w każdym przypadku pragnie doprowadzić do szczerzej pokuty, czyli do «poznania sie-

³⁰ Por. G. K o c h. *Sakramentologia – zbawienie przez sakramenty*. Tł. W. Szymona. Kraków 1999 s. 270; B. T e s t a. *Sakramenty Kościoła*. Tł. L. Balter. Poznań 1998 s. 238-242.

³¹ Por. KKK 1469.

³² Por. M a r c o l. *Pokuta i sakrament pokuty* s. 57-93.

bie» [...], do ponownego nawiązania przyjaźni z Bogiem, do wewnętrznego uporządkowania, do nowego kościelnego nawrócenia”³³ W człowieku istnieje tendencja nawracania siebie i innych „do siebie” i „na siebie”, dlatego nawrócenie w Chrystusie jest możliwe dzięki Kościołowi i w Kościele.

Żal za grzechy jest nie tylko pierwszym aktem penitenta, ale także aktem zasadniczym, umożliwiającym odpuszczenie grzechów, albowiem Bóg gotowy przebaczyć grzechy potrzebuje otwartości i współpracy człowieka³⁴ Akt żalu potwierdza podjęte nawrócenie i gotowość zmiany życia, a szczerość żalu warunkuje trwałość odzyskanych relacji z Bogiem i z braćmi. Jednym z warunków właściwego przeżywania żalu za grzechy, a więc wspomnianego aktu skruchy, jest przejrzyste sumienie, zdolne do jasnego rozpoznania prawdy i dobra mocą Chrystusa i światłem Ducha Świętego. Chrześcijanin, wezwany do częstego praktykowania rachunku sumienia, powinien jednak unikać zbyt powierzchownego „liczenia” lub też „ważenia” grzechów. W rachunku sumienia chrześcijanin staje wobec Chrystusa-Prawdy, by poznać pełną prawdę o sobie. Oznacza to, że oprócz grzechów trzeba też uznać swoje zalety i cnoty oraz mieć nadzieję na czynienie dobra w przyszłości. Bardziej pozytywne i „przyszłościowe” ukierunkowanie rachunku sumienia sprawia, że należy odejść od negatywizmu w ocenie siebie i uznania jedynie popełnionych grzechów, aby próbować rozpoznać wolę Bożą w odniesieniu do dalszego życia. A ponieważ przyszłość jest ściśle powiązana z przeszłością i terażniejszością, rachunek sumienia ma pomóc poznać to, co z grzesznego stanu dzisiaj rzutuje na przyszłość³⁵ Ponadto w rachunku sumienia powinno nastąpić lepsze poznanie motywów i korzeni popełnionego zła i źródła grzesznych sytuacji, a tym samym analiza uwarunkowań i przyczyn zarówno konkretnych grzechów, jak i skłonności do zła.

Do istoty żalu za grzechy należy też postanowienie poprawy. Obok więc skruchy, która jest niejako bólem duszy, konieczne jest takie postanowienie poprawy, w którym człowiek nie pragnie i nie chce czynić więcej tego, za co żałuje. Ponadto takie postanowienie poprawy powinno oznaczać odcięcie się od okazji do grzechu oraz odrzucenie pokusy do grzechu. Tylko takie postanowienie poprawy gwarantuje autentyczne pojednanie³⁶

³³ RP 13.

³⁴ F. G r e n i u k. *Miłosierdzie Boże w sakramencie pojednania*. W: J a n P a w e ł II. *Dives in misericordia. Tekst i komentarze*. Red. S. Nagy. Lublin 1983 s. 198-199.

³⁵ Por. N a g ó r n y. *Matżeński rachunek sumienia* s. 265-268.

³⁶ Por. KKK 1451-1454.

Uznanie grzechów w całej prawdzie mocą Ducha Świętego wiąże się z koniecznością ich wyznania³⁷ Wyznanie grzechów ma na celu zarówno oczyszczenie serca przez sakramentalną spowiedź, jak też staje się znakiem gotowości pojednania się z Kościołem przez pośrednictwo szafarza. Jan Paweł II podkreśla, że „oskarżenie się z własnych grzechów jest konieczne przede wszystkim po to, by grzesznik mógł być poznany przez tego, kto pełni w Sakramencie rolę sędziego, i by spowiednik mógł ocenić zarówno ciężar grzechów, jak i skruczę penitenta, a jako lekarz poznać stan chorego, aby go leczyć i uzdrowić”³⁸ Wyznanie grzechów staje się znakiem gotowości odzyskania jedności z Bogiem i wspólnotą Kościoła.

Wyznanie grzechów ma swój wymiar społeczny, a jednocześnie powinno być indywidualne, albowiem grzech jest aktem głęboko osobistym. „Równocześnie – jak stwierdza Jan Paweł II – to wyznanie wyrywa niejako grzech z tajników serca, a zatem z czysto prywatnego kręgu jednostki, uwydatniając również jego charakter społeczny, gdyż poprzez szafarza Pokuty sama Wspólnota kościelna, zraniona przez grzech, przyjmuje na nowo skruszonego grzesznika, który otrzymał przebaczenie”³⁹ Eklezjalne znaczenie wyznania grzechów w Sakramencie Pokuty wskazuje na podwójny obowiązek. Ze strony grzesznika jest to powrót do jedności Kościoła, spowiadając się penitent bowiem niejako obiecuje pojednać się z braćmi. Natomiast Kościół, widząc człowieka jednającego się z Bogiem, jest zobowiązany przyjąć go na nowo do pełnej wspólnoty.

Istotnym aktem penitenta w sakramencie pokuty i w procesie nawrócenia – szczególnie służącym odnowie Kościoła – jest zadośćuczynienie. Podjęcie zadośćuczynienia jako pokuty wiąże się z działaniem służącym pojednaniu. Oznacza to, że czynienie pokuty, prowadzące do naprawienia krzywd, przeproszenia lub modlitwy wstawienniczej służy wprost odtworzeniu wspólnoty. W chrześcijańskim rozumieniu na zadośćuczynienie składają się dwa istotne elementy: złączenie swego działania z aktem zadośćuczynienia, jakie Chrystus składa Bogu Ojcu oraz pokuta jako postawa całożyciowa chrześcijanina⁴⁰

³⁷ Por. G r e n i u k. *Miłosierdzie Boże w sakramencie pojednania* s. 199-202.

³⁸ RP 31. Por. MD 1; KKK 1455-1458.

³⁹ RP 31. Por. S. O l e j n i k. *Teologia moralna życia osobistego*. Włocławek 1999 s. 168-170.

⁴⁰ Por. RP 31; KKK 1459-1460. Por. N a g ó r n y. *Sakrament pokuty w kontekście miłosierdzia* s. 242; O l e j n i k. *Teologia moralna życia osobistego* s. 171.

Zadośćuczynienie tworzy wspólnotę eklezjalną, dlatego winno być ukierunkowane na odbudowanie tego, co grzech zniszczył, a jednocześnie zwrócone ku dobru⁴¹ Należy tu wziąć pod uwagę wszystkie wymiary zadośćuczynienia, czyli zadośćuczynienie Bogu, braciom i samemu sobie. Zadośćuczynienie Bogu jest konieczne, gdyż grzech naruszył obowiązek oddawania czci Bogu, a nade wszystko osłabił współpracę człowieka z Bogiem w ramach planu zbawienia. Człowiek usiłuje to naprawić głównie podejmując różne formy modlitwy.

Koniecznym znakiem pojednania jest również zadośćuczynienie Kościołowi i bliźniemu (społeczności). Oznacza ono szukanie sposobów uleczenia ran zadanych Kościołowi, danej społeczności czy konkretnemu bliźniemu i to w takiej formie, aby umożliwić pełne pojednanie. Zadośćuczynienie sobie samemu ma na celu przywrócenie wewnętrznego porządku i harmonii oraz zdecydowane odcięcie się od zła. Chociaż przy konkretnej spowiedzi rodzaje grzechów usprawiedliwiają wyakcentowanie tylko jednego z tych aspektów zadośćuczynienia, to jednak obecnie – ze względu na tzw. grzech społeczny i problem współodpowiedzialności za zło społeczne – konieczne staje się akcentowanie wspólnotowych form zadośćuczynienia⁴² W tak rozumianym zadośćuczynieniu objawia się wspólnotowy i wspólnototwórczy charakter sakramentu pokuty.

W kontekście eklezjalnego wymiaru pojednania warto dodać, że kościelna misja pojednania obejmuje także dążenie do jedności chrześcijan, dialog międzyreligijny oraz pojednanie społeczne. Wśród grzechów, które szczególnie domagają się pokuty, są grzechy podziału chrześcijaństwa, stąd wezwanie do dialogu i modlitwy ekumenicznej. Ze względu na to, że oprócz rozbieżności doktrynalnych, chrześcijanie odziedziczyli z przeszłości zastarzałe nieporozumienia, fałszywe interpretacje i uprzedzenia, „zaangażowanie ekumeniczne musi się opierać na nawróceniu serc i na modlitwie, które doprowadzą także do niezbędnego oczyszczenia pamięci historycznej”⁴³

⁴¹ Por. J. N o w a k. *Uczestnictwo w Sakramencie Pokuty*. ComP 14:1994 nr 3(81) s. 141.

⁴² Por. I. M r o c z k o w s k i. *Sakramentalny wymiar pojednania wobec współczesnych zadań Kościoła w Polsce*. W: *Wezwania do pojednania w perspektywie Jubileuszu* s. 51; S. N a g y. *Wynagrodzenie w tajemnicy Bożego miłosierdzia*. W: J a n P a w e ł II. *Dives in misericordia. Tekst i komentarze* s. 163-168 (155-169).

⁴³ UUS 2.

Kościół pojednany w sobie, a także szukający jedności wśród chrześcijan, winien czuć się odpowiedzialny za pojednanie społeczne⁴⁴ Wspomniany społeczny wymiar grzechu oraz fakt międzyludzkiej solidarności i wspól- odpowiedzialności powinien uwrażliwiać na potrzebę pojednania społecz- nego⁴⁵ Obowiązek jest tym większy, im bardziej chrześcijanie odkrywają, że sami ponoszą częściową winę za stan rozbicia, nienawiści i niesprawiedli- wości społecznej⁴⁶ Wszelkie działanie Kościoła, które zmierza do ożywienia „cywilizacji przebaczenia”, przygotowuje drogę cywilizacji miłości. W ten sposób odkrywa się przed Kościołem olbrzymie zadanie służby w dziele po- jednania w duchu wskazań nowej ewangelizacji⁴⁷

BIBLIOGRAFIA

1. Dokumenty Kościoła

J a n P a w e ł II: Enc. *Dives in misericordia*. Watykan 1980.

– Enc. *Ut unum sint*. Watykan 1995.

– Adhort. apost. *Reconciliatio et paenitentia*. Watykan 1984.

– List apost. *Tertio millennio adveniente*. Watykan 1994.

– List apost. *Misericordia Dei*. Watykan 2002.

– Hom. Pokuta jest warunkiem prawdziwej radości. *OsRomP* 12:1991 nr 2-3(130) s. 40.

Katechizm Kościoła Katolickiego. Poznań 1994.

Komisja Teologiczno-Historyczna Wielkiego Jubileuszu Roku 2000. Bóg, Ojciec miłosierdzia. Oficjalny dokument Papieskiego Komitetu Obchodów Wielkiego Jubileuszu Roku 2000. Tł. S. Czerwik. Katowice 1998.

⁴⁴ Por. O r z e s z y n a. *Wezwanie do pojednania* s. 63-67.

⁴⁵ Por. W. P o l a k. *Eklezjologia a posoborowa reforma sakramentu pojednania i pokuty w nauczaniu Magisterium Posoborowego*. „*Studia Gnesnensia*” 12:1998 s. 216.

⁴⁶ TMA 36. Por. W C h r o s t o w s k i. *Kościół w Polsce w służbie pojednania*. W: *Wezwanie do pojednania w perspektywie Jubileuszu* s. 121-135; N a g ó r n y. *Przewzwiężyć przeszkody na drogach międzyludzkiego przebaczenia i pojednania* s. 153-159.

⁴⁷ Por. ChL 36-44.

2. Opracowania

- C h r o s t o w s k i W Kościół w Polsce w służbie pojednania. W: Wezwanie do pojednania w perspektywie Jubileuszu Roku 2000. Red. J. Nagórny, K. Jeżyna. Lublin: RW KUL 2000 s. 121-135.
- F i s i c h e l l a R.: Rok Święty znakiem wiary, która nie męczy się nigdy szukaniem. W: Jan Paweł II. *Tertio millennio adveniente*. Komentarz teologiczno-pastoralny w opracowaniu Rady Prezydium Wielkiego Jubileuszu Roku 2000. Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne 1995 s. 163-176.
- G r e n i u k F.: Miłosierdzie Boże w sakramencie pojednania. W: Jan Paweł II. *Dives in misericordia*. Tekst i komentarze. Red. S. Nagy. Lublin: RW KUL 1983 s. 189-203.
- K o c h G.: Sakramentologia – zbawienie przez sakramenty. Tł. W Szymona. Kraków: Wydawnictwo „M” 1999.
- K u d a s i e w i c z J.: Grzech – pojednanie – pokuta w Piśmie świętym. W: Komisja Episkopatu Polski Duszpasterstwa Ogólnego. *Ewangelizacja i nawrócenie*. Program duszpasterski na rok 1995/1996. Red. E. Szczotok, A. Liskowacka. Katowice 1995 s. 41-52.
- M a r c o l A.: Pokuta i sakrament pokuty. Opole: Wydawnictwo św. Krzyża 1992.
- M o j e k S.: Pojednanie w domowym Kościele. W: Wezwanie do pojednania w perspektywie Jubileuszu s. 163-177.
- M r o c z k o w s k i I.: Sakramentalny wymiar pojednania wobec współczesnych zadań Kościoła w Polsce. W: Wezwanie do pojednania w perspektywie Jubileuszu s. 38-49.
- N a g ó r n y J.: Małżeński rachunek sumienia. W: Komisja Episkopatu Polski Duszpasterstwa Ogólnego. *Ewangelizacja wspólnoty małżeńskiej i rodzinnej*. Program duszpasterski na rok 1993/1994. Red. E. Szczotok, A. Liskowacka. Katowice 1993 s. 256-287.
- N a g ó r n y J.: Przewyciężyć przeszkody na drogach międzyludzkiego przebaczenia i pojednania. W: Wezwanie do pojednania w perspektywie Jubileuszu s. 143-160.
- N a g ó r n y J.: Sakrament pokuty w kontekście miłosierdzia. W: Komisja Episkopatu Polski Duszpasterstwa Ogólnego. *Wierzę w Boga*. Program duszpasterski na rok 1998/1999. Red. E. Szczotok, A. Liskowacka. Katowice 1998 s. 210-244.
- O l e j n i k S.: Teologia moralna życia osobistego. Włocławek: Włocł. Wydawnictwo Diecezjalne 1999.
- O r z e s z y n a J.: Społeczno-eklezyjalny wymiar sakramentu pokuty. Kraków: Wyd. Naukowe PAT 1996.
- N a g y S.: Wynagrodzenie w tajemnicy Bożego miłosierdzia. W: Jan Paweł II. *Dives in misericordia*. Tekst i komentarze s. 155-169.
- S ł o m k a W Duchowość sakramentu pokuty i pojednania. W: Teologia duchowości katolickiej. Lublin 1993.

S z a f r a ń s k i A.: Eucharystia podstawą pojednania. W: Eucharystia – miłość i dziękczynienie. Red. W Słomka. Homo meditans t. 9. Lublin: TN KUL 1992 s. 95-108.

T e s t a B.: Sakramenty Kościoła. Tł. L. Balter. Poznań: Pallottinum 1998.

THE SACRAMENT OF PENANCE AS A SOURCE OF NEW EVANGELISATION

S u m m a r y

The sacraments of healing (penance, anointing of the sick) – like the remaining sacraments – are a source of new Evangelisation. The essential task of the Church is to preach and perform the reconciliation, for the Church was entrusted with the „words of reconciliation”, and it received the power of holding „the ministry of reconciliation” The Church, as a fellowship of the faithful, participates in preaching – basic for the Bible – the message of reconciliation, an essential element of the message of the new Evangelisation. It is also the whole Church that participates in the work of reconciling sinners with God and the Church through the experience of mercy – the truth that God’s love is greater than human sin. The work of the new Evangelisation is a testimony of the sinner who repents, who through his acts of penitence confesses his faith, hope, and love.

Translated by Jan Kłós

Słowa kluczowe: sakrament pokuty, orędzie pojednania, eklesjalny charakter pojednania, akty penitenta.

Key words: the sacrament of penance, the message of reconciliation, the ecclesial character of reconciliation, acts of penance.